

УДК 339.723

**О. В. Горалько,
О. С. Силкін**

ВАЛЮТНІ ОБМЕЖЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Здійснено аналіз сутності поняття «валютні обмеження» та роботи Національного банку України у сфері валютної політики. Досліджено систему реалізації валютних обмежень в Україні. Проведено аналіз нормативно-правової діяльності Національного банку України у сфері валютних обмежень з метою виявлення проблемних складових валютної політики в Україні.

Ключові слова: валютні обмеження, валютна політика, Національний банк України.

Постановка проблеми. Будь-яка держава прагне захистити свою національну валюту і зберегти оптимальний курс до іноземних валют. Для цього вона використовує інструменти валютного регулювання, зокрема валютну інтервенцію, валютні обмеження, режим

конвертування валют та ін. Завжди виникало питання: Чи збігаються цілі, які поставлені валютним регулюванням, з цілями впровадження валютних обмежень?

Такі питання тільки підвищують актуальність цієї теми і цікавлять все більшу кількість вчених.

Стан дослідження. Питання валютних обмежень завжди привертало увагу багатьох економістів. Зокрема свій внесок зробили: О. Барановський, О. Горалько, О. Орлюк, А. Гальчинський, І. Айзенберг та ін.

Метою статті є дослідження питання здійснення валютних обмежень і їх вплив на валютну політику України загалом.

Завданнями статті є:

- розкрити сутність поняття «валютні обмеження»;
- визначити права Національного банку України щодо реалізації валютної політики;
- проаналізувати останні заходи Національного банку України щодо впровадження валютних обмежень на території України.

Виклад основних положень. У процесі дослідження питання валютних обмежень на території України спершу проведемо аналіз сутності поняття «валютні обмеження».

Відтак, на думку О. П. Орлюк, валютні обмеження – це система нормативно-правових актів та адміністративних заходів, спрямованих на обмеження операцій з іноземною і національною валютою та іноземними валютними цінностями. Зокрема до зазначених заходів належить регулювання операцій із ввезення та вивезення валютних цінностей, заборона вільного обігу валюти на території відповідної держави, обов'язковий продаж валютної виручки суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності [1, с. 122].

А. С. Гальчинський під поняттям «валютні обмеження» розуміє систему нормативних правил, які регламентують права громадян та юридичних суб'єктів ринку стосовно обміну валюти своєї країни на іноземну, а також здійснюють інші валютні операції, що можуть застосовуватися під час проведення контролю за рухом капіталу, блокування валютної виручки, регламентації вивезення валюти громадянами, що здійснюють туристські подорожі, та інше [2, с. 89].

Як бачимо, визначення понять «валютні обмеження» є дещо подібними і тому можна подати більш доступне визначення. Валютні обмеження – це нормативно-правові інструменти впливу на валютну політику через обмеження використання валютних цінностей і здійснення валютних операцій на території певної держави, які встановлюються на законодавчому рівні у сфері валютного регулювання.

Реалізацією валютного регулювання та проведенням валютного контролю в Україні займається Національний банк України.

Національний банк України у сфері валютного регулювання провадить таку діяльність [3]:

- здійснює валютну політику з огляду на принципи загальної економічної політики України;

- з Кабінетом Міністрів України складає платіжний баланс України;

- контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;

- визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;

- видає обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;

- нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

- видає ліцензії на здійснення валютних операцій та ухвалює рішення про їх скасування;

- установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях, згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»;

- устанавлює за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики, єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;

- забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

Валютне регулювання охоплює також і валютні обмеження. Розглянемо останні валютні обмеження Національного банку України.

Спершу була Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 22 вересня 2014 р. № 591, де було заборонено такі операції в іноземній валюті [4]:

- зі здійснення розрахунків за імпортними операціями без увезення товару на територію України;

- зі здійснення платежів за імпортними договорами, за якими продукція була ввезена на територію України та здійснено митне оформлення на підставі ввізної митної декларації, дата оформлення якої перевищує 180 днів;

– з повернення за кордон коштів, отриманих іноземними інвесторами за операціями щодо продажу поза межами фондових бірж цінних паперів українських емітентів, крім державних облігацій України; з повернення за кордон коштів, отриманих іноземними інвесторами за операціями щодо продажу корпоративних прав юридичних осіб, що не оформлені акціями; з повернення за кордон іноземному інвестору дивідендів (крім випадків повернення дивідендів за цінними паперами, що обертаються на фондових біржах);

– на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України (крім випадків здійснення операцій на підставі індивідуальних ліцензій на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України, виданих Національним банком України юридичним особам).

Дозволити здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти одній особі в один операційний (робочий) день у сумі, що не перевищує в еквіваленті 3 000 гривень у межах однієї банківської установи.

Виключення, що передбачені, – придбання валюти фізичною особою для виконання зобов'язань в іноземній валюті за кредитним договором з банком-кредитором.

Стосовно цієї Постанови виникало багато запитань і було надано мало відповідей. НБУ надав деякі роз'яснення щодо застосування положень Постанови. Наприклад, від 23 вересня 2014 р. НБУ надало роз'яснення щодо застосування положень постанови № 540, які стосувались заборони здійснення розрахунків в іноземній валюті за імпортними операціями без увезення товару на територію України.

У листі роз'яснюється, що Положення про заборону не стосуються проведення розрахунків за операціями [5]:

– оплати туристичних, транспортних та комунікаційних послуг резидентами (за наявності відповідних дозволів);

– оплати транспортних послуг резидентами-експедиторами;

– оплати банками власних зобов'язань, пов'язаних зі сплатою коштів банкам-кореспондентам, міжнародним системам зв'язку за користування їх послугами; оплати власних зобов'язань банків – членів міжнародних платіжних систем, пов'язаних з організацією та забезпеченням розрахунків з використанням цих платіжних систем.

Зазначимо, що питання щодо оплати послуг не є тривіальним, як може здатися на перший погляд, оскільки на практиці банки почали відмовляти в оплаті послуг на користь нерезидентів в іноземній валюті з посиланням на цю норму постанови. Такий підхід пов'язаний з тим, що в нормативних актах щодо валютного контролю термін «товар» охоплює, серед іншого, роботи та послуги [5].

Впроваджена Постанова Правління Національного банку України «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 1 грудня 2014 р. № 758, яка встановила строки валютних обмежень до 3 березня 2015 року. Але ці строки були продовженні з 3 березня до 3 червня 2015 р. вже Постановою Правління Національного банку України «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 3 березня 2015 року № 160.

У ній було зазначено, що беручи до уваги суспільно-політичне напруження, складну політичну ситуацію на Сході України, існування певних елементів ризику та невизначеності щодо подальшого розвитку ситуації, Україна втратила значну частину валютних коштів, що призвело до дефіциту іноземної валюти та стрімкого знецінення національної валюти.

Тому з метою врегулювання ситуації на грошово-кредитному ринку України, зокрема його валютному сегменті, Правління Національного банку України запровадило такі заходи щодо діяльності банків та фінансових установ:

1. Установити вимогу щодо обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті з-за кордону на користь юридичних осіб, які не є уповноваженими банками, фізичних осіб-підприємців, іноземних представництв (крім офіційних представництв), на рахунки, відкриті в уповноважених банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи, а також надходжень в іноземній валюті на рахунки резидентів, що відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України. Ці надходження підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, зокрема безпосередньо Національному банку України, у розмірі 75 відсотків. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання.

2. Дозволити здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти або банківських металів одній особі в один операційний (робочий) день у сумі, що не перевищує в еквіваленті 3 000 гривень у межах однієї банківської установи.

3. За дорученням фізичних осіб за межі України здійснюються перекази іноземної валюти за поточними валютними неторговельними операціями:

– без підтвердних документів з поточного рахунку в іноземній валюті або без його відкриття – на суму, що в еквіваленті

не перевищує 15000 гривень в один операційний (робочий) день. Фізичні особи-нерезиденти здійснюють такі перекази на підставі документів, що підтверджують джерела походження коштів;

– з поточного рахунку в іноземній валюті – на суму, що в еквіваленті перевищує 15000 гривень, але не більше ніж 150000 гривень на місяць.

Фізичні особи-резиденти здійснюють такі перекази лише на підставі підтвердних документів [6].

4. Призупинити випуск банками ощадних (депозитних) сертифікатів на пред'явника. Дозволити банкам випускати іменні ощадні (депозитні) сертифікати, номіновані у національній і в іноземній валютах, зі строком їх обігу не менше шести місяців.

5. Банкам забороняється надавати клієнтам кредити в національній валюті (зокрема за відкритими кредитними лініями та шляхом пролонгації раніше наданих кредитів), якщо в забезпечення виконання зобов'язань за ними надаються майнові права на кошти в іноземній валюті, що розміщені на рахунках у банках.

6. Уповноважені банки зобов'язані обмежити видачу (отримання) готівкових коштів в іноземній валюті або банківських металів з поточних і депозитних рахунків клієнтів через каси та банкомати в межах до 15 000 гривень на добу на одного клієнта в еквіваленті за офіційним курсом Національного банку України.

7. Уповноважений банк не має права купувати іноземну валюту за дорученням клієнта-резидента (крім фізичної особи), що має кошти в іноземній валюті, розміщені на поточних та депозитних рахунках у цьому та/або інших уповноважених банках. Такий клієнт-резидент виконує зобов'язання в іноземній валюті за рахунок наявних у нього коштів в іноземній валюті.

8. Видача готівкових коштів у межах України за електронними платіжними засобами, що емітовані резидентами і нерезидентами, здійснюється виключно в гривнях.

9. Уповноваженим банкам забороняється здійснювати операції з продажу банківських металів за безготівкові гривні юридичним особам / фізичним особам-підприємцям загальною масою, що перевищує один календарний тиждень у межах однієї банківської установи на одного клієнта 3,216 тройської унції золота (еквівалент цієї маси в інших банківських металах, перерахований за крос-курсом, визначеним згідно з офіційними курсами банківських металів, установлені Національним банком України).

Водночас була прийнята ще одна Постанова Правління НБУ від 3 березня 2015 року № 161, якою доповнюються обмеження,

що є в деяких інших актах НБУ. Обидві постанови опубліковані на сайті НБУ [4].

Варто виокремити правило про підтвердження НБУ будь-яких авансових платежів в іноземній валюті за імпорт товару за зовнішньоекономічним договором на загальну суму більше еквівалента 50 000 доларів США, що введені Постановою Правління Національного банку України «Про особливості здійснення деяких валютних операцій» від 23 лютого 2015 р. № 124.

У тексті вказаної постанови йдеться про заборону банкам здійснювати вказані авансові платежі, якщо НБУ повідомив банк про непідтвердження можливості здійснення цих платежів. Проте сам НБУ трактує введене правило як необхідність отримання попереднього підтвердження (дозволу) на здійснення платежу (про що, зокрема, вказано у відповідному прес-релізі, розміщеному на сайті НБУ). Хоча з буквального тлумачення тексту норми можна побачити радше принцип «мовчазної згоди» (якщо НБУ не заблокував платіж, він може проводитися) [7].

Висновки. Розроблені Національним банком України заходи повинні сприяти подальшій стабілізації валютного ринку і національної грошової одиниці та дати змогу запобігати непродуктивному витоку капіталу за межі України, незважаючи на те, що Україна належить до імпортозалежних держав. Але чи буде так насправді? Національний банк України на практиці тільки викликає недовіру до себе та погіршує інвестиційний клімат України. Хто захоче працювати в країні з таким непередбачуваним «регулятором», який здійснює обмеження, які так і не призводять до стабілізації валютної політики, а тільки погіршують ситуацію.

---

1. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Завєруха, Н. Ю. Пришва та ін.; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.

2. Гальчинський А. С. Теорія грошей: навч. посібник / А. С. Гальчинський. – 4-те вид. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 411 с.

3. Про систему валютного регулювання та валютного контролю: Декрет від 19 лютого 1993 року / Кабінет Міністрів України // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

5. Валютні обмеження на максимумі або Постанова правління НБУ від 22 вересня 2014 № 591 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/>

6. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України: Постанова від 3 березня 2015 р. № 160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

7. Валютні обмеження НБУ – продовження старих та введення нових [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmp.ua/>

Горалько О. В., Силкин А. С. Валютные ограничения как инструмент стабилизации валютной политики в Украине

Проведен анализ сущности понятия «валютные ограничения» и работы Национального банка Украины в сфере валютной политики. Исследована система реализации валютных ограничений в Украине.

Проведен анализ нормативно-правовой деятельности Национального банка Украины в сфере валютных ограничений с целью выявления проблемных составляющих валютной политики в Украине.

Ключевые слова: валютные ограничения, валютная политика, Национальный банк Украины.

Goralko O. V., Sylkin O. S. Currency restrictions as a tool of monetary policy stabilization in Ukraine

The article analyzes the essence of «currency restrictions» and the National Bank of Ukraine in the field of monetary policy. The system implementation of currency restrictions in Ukraine.

The analysis of the regulatory activities of the National Bank of Ukraine in the sphere of currency restrictions in order to identify problematic components of monetary policy in Ukraine.

Any State seeking to protect its national currency and maintain optimum rate to foreign currencies.

To do this, it uses tools of currency regulation, including currency intervention, currency restrictions, mode conversion rates, etc. Always question arises: Do the same objectives set by the currency regulation with the objectives of introducing currency restrictions?

Such questions only enhance the relevance of the theme and attracted the attention of an increasing number of scientists.

Given the socio-political tensions, complex political situation, the presence of certain elements of risk and uncertainty regarding further development of the situation, Ukraine has lost a significant portion of foreign exchange, which led to shortages of foreign currency and the rapid devaluation of the currency.

The article is to study the question of currency restrictions and their impact on the monetary policy of Ukraine in general.

Key words: currency restrictions, monetary policy, the National Bank of Ukraine.

Стаття надійшла 13 травня 2015 р.